

Hovenäset genom seklerna

Hovenäset anses av många vara ett av mellersta Bohusläns mest idylliska och välordnade småsamhällen. Där finns utmed stranden den för ett fiskeläge typiska sjöbodsbebyggelsen och skild från denna ligger bostadshuset vid smala gator som tillkommit långt innan nutida kommunikationsmedel var påtänkta. Biltrafik på några av dessa är omöjlig, men på senare tid har även bredare gator byggts. Alla hus i samhället har kommunalt vatten samt avlopp.

Någon tillväxt av detta samhälle kan man för närvarande inte vänta. men orten har gamla anor. Samhället omtalas för första gången i 1621 års mantalslängd under namnet Hogeness, men uppgifter om antal hus och folkmängd saknas. En forskare, som studerat mantalslängderna från mitten av 1600-talet, har funnit att antalet strandsittare då var 9 st. vilket var flera än i grannsamhällena Gravarne och Smögen. Folkmängden i Hovenäset vid denna tid kan uppskattas till omkring 50 personer. Av Sotenässamhällena var det endast Hunnebostrand och Bovallstrand som då hade större folkmängd. Från 1699 års skattdödsregister har en forskare inhämtat "att många strandsittare bebo detta fiskeläge" men uppgiften är allt för osäker för att kunna läggas till grund för en storleksbedömning.

1700-talets sillperiod synes ej ha berört Hovenäset och under detta århundrade ändrades folkmängden, ej nämnvärt, men efter sillperiodens slut "började folkmängden öka. 1835 noteras sålunda omkring 90 invånare, vilken siffra 1860 stigit till 138. Vid senaste sekelskiftet var invånareantalet 379. Denna ökning hade två orsaker. Den ena var att en ny sillperiod begynnade 1877 och den andra att stenindustrin gjort sitt intåg. Under gatstensindustrins blomstringstid i slutet av 1920-talet noterades den högsta folkmängdssiffran 616 personer. Men då de för mellersta Bohuslän typiska basnäringarna fiske, fraktfart och stenhuggeri inte längre kan ge befolkningen sitt levebröd, flyttar ungdomen till orter med livsdugliga industrier. Detta har medfört att befolkningstalet sjunkit och uppgår nu till omkring 250 personer, varav många är pensionärer. Antalet hus i samhället är nu 168. Av dessa äges ung. 1/3 av personer, som inte är mantalsskrivna och användes alltså som fritidshus. Detta är en olycklig utveckling. som drabbat många av de små kustsamhällena.. "

Vid sekelskiftet 1900 ansågs samhället ha vissa utvecklingsmöjligheter och 1902 beslöt Kungl. Majt att hälsovårdsstadgans bestämmelser för stad skulle tillämpas och man bildade ett municipalsamhälle. Senare infördes byggnadsstadgan och brandstadgan m.fl. bestämmelser för tätorten. Så småningom ändrades emellertid statsmakternas uppfattning om de små tätorternas administration och

1960 upphörde municipalsamhällets funktioner. Då "municipalsamhället bildades fick orten det otympliga namnet Hogenäs-Näs municipalsamhälle. Detta berodde på att bebyggelsen låg på hemmanet Hogenäs och att fiskeläget oftast kallades Näset. På de första svenska landskapskartorna från senare delen av 1600-talet är infört ortnamnet Nääs. Då poststation inrättades 1905 fick orten emellertid namnet Hovenäset och telefonstationen, som tillkom 1924 fick samma namn, men det dröjde ända till 1938, innan regeringen ändrade municipalsamhällets namn till Hovenäset.

Fisket var länge den viktigaste inkomstkällan och Hovenäsborna prövade alla slags fisken. Från mitten av 1800-talet finns uppgifter om att 3 storsjöbåtar "Carl Pil", "Tvenne familjer" och "Baron" deltog i backefisket på Nordsjön. Samtidigt bedrevs makrillfiske med drivgarn av 9 båtar och fraktfart av 1 jakt.

1800-talets sillperiod, som tog sin början 1877, medförde att en del av Hovenäsborna övergick till vadfiske och som mest var 8 eller 9 vadlag i verksamhet. I samhället fanns 2 salterier. Efter första världskriget var tillgången på skarpsill god och 5 eller 6 skarpsillvadlag från Hovenäset deltog då i detta fiske höst och vinter. På våren bedrevs makrill-garnfiske och 1920 var 11 båtar verksamma med detta. Fisket var vid denna tid säsongsbetonat och tidvis ägnade sig fiskarna åt snurrevadsfiske på Nordsjön. Under 1920-talet deltog båtarna Wallenci, Elin, Zita, Ebba och Skandia. Båtarna Senta och Violetta höll på med långafiske sensommar och höst vid Shetland.

Många Hovenäsbor sysslade med fraktfart och i början av 1940-talet var 16 fraktfartyg från Hovenäset i verksamhet. 1949 hade antalet minskat till 11 fartyg. Många av dessa drev drivgarnsfiske efter sill vid Island på sensommaren och hösten som omväxling till fraktningen och detta gav under de bästa åren en rätt god inkomst. Fraktfart med egna fartyg har nu helt upphört och fisket är av minde betydelse.

Under 1900-talets första decennier bedrevs ostronodling på initiativ av professor Otto Pettersson på Holma. Försöken utfördes i Klevekilen, som lämpade sig för detta på grund av att tidvattensförändringarna var sjätte timma medförde att friskt vatten ständigt spelades in i fjordöppningen. Då lönsamheten ej motsvarade förväntningarna nedlades försöken på 1920-talet.

Det är värt att notera att bröderna Barnhard och Emanuel Karlsson 1898 gjorde ett försök att bedriva ångtrålning med ett fartyg "Bris" som de själva byggt och försett med ångmaskin. Konstruktionen visade sig emellertid mindre lämplig för detta ändamål.

Som redan antytts berodde folkökningen i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet till stor del på stenindustrin. Många fiskare fann förtjänsterna av stenhuggeri bättre och framför allt mera regelbundna än om de fortsatte fiska. Visserligen var stenhuggningen ett hårt arbete, men den långa bortavaron från hemmet under fiske t.ex. på Nordsjön i dåtidens relativt små och obekväma båtar gjorde att stenindustrin lockade många fiskare att byta yrke. Före första världskriget var konjunkturerna i gatstensbranschen goda och många fick arbete hos Skandinaviska Granit AB och firman Olsson & Brandt. Under kriget återgick en del stenhuggare till fisket eftersom all export av gatsten upphörde. På 1920-talet inträdde så småningom bättre konjunkturer inom gatstenstillverkningen och 1925 startade Bohusläns Kooperativa Stenindustri som under 1920- och 1930-talet gav många Hovenäsbor arbete. Bengt E Johansson från Hovenäset började 1936 bedriva egen stenhuggerirörelse. Han hade stembrott runt om i bergen i södra delen av Sotenäset och hade som mest omkring 76 man i arbete. Mest högg de gatsten, men sådan tillverkas ej längre. De båda nyssnämnda firmorna är emellertid fortfarande verksamma på Sotenäset med tillverkning av kantsten. Bengt Johansson har dessutom skeppsmäkleri sedan 1935.

I Hovenäset har under årens lopp av olika personer bedrivits salterirörelse och konservinläggning. För närvarande bedrivs konservinläggning av Örnefjordens Konservfabrik, ortens största arbetsplats är emellertid Bohusräkor AB, som äges av Svenska Västskustfiskarnas Centralförbund. Där är ett 40-tal personer sysselsatta med

förädling av havets produkter, bl.a. inläggning av räkor som skalas maskinellt, vidare filetering och fryspaketering av torsk samt inläggning av sill i olika former.

Kommunikationerna gick i äldre tid naturligtvis mest på sjön och under många år hade man regelbunden ångbåtstrafik med Lysekil och Göteborg. men på 1950-talet upphörde denna på grund av att man kunde frakta gods med lastbil "från dörr till dörr" utan omlastning.

Landsväg byggdes till samhället under första världskriget och i början av 1920-talet byggdes Hovenäsbron. Därigenom fick samhället landsvägsförbindelse med Kungshamn. Denna bro är unik därigenom att det är en av de få broar i landet som helt byggts av granit.

Turismen var under några decennier ett viktigt inslag i samhällslivet. 1935 byggdes nämligen Hovenäsbadens restaurang och 1939 överläts den till RESO som hade en omfattande verksamhet sommartid fram till 1952 då restaurangen brann ned. Tyvärr blev den ej återuppbyggd.

Hovenäset tillhör Askums församling, men har eget kapell som togs i bruk 1954. I detta placerades då Askums gamla kyrkas predikstol och altarpopsats.

ÅF. Forsström